

Prehistorie en Oudheid

Gebruik bron 1.

Met de volgende gegevens uit de opgraving in Andijk is in het Archeon een reconstructie gemaakt van een prehistorische boerderij met een akker:

- 1 Verkleuringen van de grond waar palen stonden.
- 2 (Resten van) bronzen, stenen en aardewerken voorwerpen en de skeletten van schapen en runderen.
- 3 Pollen (stuifmeelkorrels) van planten uit de omgeving van de boerderij.

- 4p **1** Noem op grond van deze gegevens:
- één onderdeel van de reconstructie waarvan de makers van de reconstructie wél zeker kunnen zijn en
 - één onderdeel van de reconstructie waarvan de makers van de reconstructie niet zeker kunnen zijn.
- Leg je antwoord telkens uit.

Gebruik bron 2.

Uit deze bron kun je afleiden dat de bevolking van Oer omstreeks 2600 v. Chr. in een stedelijke gemeenschap leeft.

- 4p **2** Leg uit, telkens met een gegeven uit de bron, dat er in die tijd rond Oer een stedelijke gemeenschap bestaat
- in economisch en
 - in sociaal opzicht.

Gebruik bron 3.

De uitspraak van Hippokrates over epilepsie past bij het wetenschappelijk denken in Griekenland in die tijd.

- 2p **3** Leg dat uit.

Gebruik bron 4.

Twee redeneringen:

- 1 Dit badhuis wordt vaak gebruikt als bewijs dat de verovering van Engeland door de Romeinen samengaat met de verspreiding van de Romeinse cultuur onder de bevolking.
- 2 Deze foto toont aan dat er continuïteit bestaat tussen de Romeinse tijd en de middeleeuwen.

- 4p **4** Noem een bezwaar tegen elk van deze redeneringen en licht je antwoord telkens toe.

Door de tijd heen

De volgende historische gebeurtenissen en ontwikkelingen uit een aantal tijdvakken hebben te maken met slavernij en staan in willekeurige volgorde:

- 1 De Spaanse ontdekkingsreiziger Cortez ontdekt dat de Azteken in Mexico de gewoonte hebben om slaven te offeren aan de zonnegod.
 - 2 Steeds meer boeren in West-Europa worden afhankelijk van hun heer en mogen niet meer van hun land vertrekken.
 - 3 De grote vraag naar katoen voor de textiel fabrieken in Europa maakt de slavernij op de plantages in het Zuiden van de Verenigde Staten winstgevend.
 - 4 De Bulgaarse krijgsgevangene Veritus wordt opgeleid om in het nieuwe stadion van Rome gladiatorgevechten te leveren.
 - 5 Kinderen die deelnemen aan kruistochten denken Jeruzalem te gaan bevrijden, maar worden verkocht op slavenmarkten.
 - 6 De gedachte dat mensen van nature gelijk zijn, leidt voor het eerst tot discussie over afschaffing van de slavernij.
- 2p **5** Zet deze zes historische gebeurtenissen in de juiste volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Gebruik de gebeurtenissen uit vraag 5.

In de loop der tijd zijn er verschillende redenen geweest waarom slaven werden gehouden, onder andere religieuze en economische redenen.

- 2p **6** Verdeel vier van de eerste vijf gebeurtenissen uit vraag 5 over deze twee categorieën. Licht je keuze telkens toe.

De Middeleeuwen

Gebruik bron 5.

- 3p **7** In deze tekst wordt de bestuursvorm beschreven van het rijk van Karel de Grote. Noem die bestuursvorm en leg uit dat deze vorm van bestuur noodzakelijk was in de vroege middeleeuwen.

In de late middeleeuwen kwamen de steden tot bloei.

- 2p **8** Leg uit dat de vorsten daardoor een andere manier van besturen konden ontwikkelen.

Gebruik bron 6.

Twee beweringen:

- 1 Het stadsrecht was financieel voordelig voor de stad, en ook voor de heer.
 - 2 Het verlenen van stadsrechten door middeleeuwse vorsten verminderde de macht van de adel en bevorderde de centralisatie van het bestuur.
- 4p **9** Leg dit telkens voor beide onderdelen van de beweringen uit.

Vroegmoderne Tijd

Gebruik bron 7.

Deze prent van Leonardo da Vinci wordt vaak gebruikt om te laten zien dat de Middeleeuwen voorbij zijn.

- 4p **10** Leg dit uit, door:
- eerst met de tekening uit te leggen dat deze tekening typerend is voor een geleerde uit de Renaissance en
 - daarna uit te leggen welke aanpak een middeleeuwse geleerde zou kiezen.

Inleiding bij vraag 11, 12 en 13.

De Spaanse koning Karel V besluit in 1543 wetten in te voeren die de slavernij van Indianen verbieden. Over dit verbod ontstaat discussie en daarom stelt Karel een commissie in om het conflict op te lossen. In 1550 roept deze commissie in Valladolid (Spanje) twee geleerden op: Juan de Sepulvéda en Bartolomé de las Casas.

Gebruik bron 8 en 9.

Beide standpunten uit het debat van 1550 worden gesteund door Spanjaarden in Zuid-Amerika, maar Juan de Sepulvéda krijgt meer steun dan Bartolomé de las Casas.

- 3p **11** Geef hiervoor een verklaring. Doe dat door:
- eerst het standpunt van Juan de Sepulvéda weer te geven,
 - daarna het standpunt van Bartolomé de las Casas en
 - daarmee uit te leggen waarom Juan de Sepulvéda meer steun van Spanjaarden in Zuid-Amerika krijgt dan Bartolomé de las Casas.

Gebruik bron 8 en 9.

Naar aanleiding van het debat kom je tot deze bewering:

Het beleid van Karel V zoals dat hier naar voren komt, past

- bij het beleid van veel vorsten aan het einde van de middeleeuwen en
- bij de nieuwe manier van denken in deze periode.

- 4p **12** Leg dit uit voor beide punten van de bewering.

Door het verbod op de slavernij van de Indianen werd de exploitatie van de koloniën in Zuid-Amerika moeilijker.

- 2p **13** Leg uit op welke manier dit probleem werd opgelost.

In de Nederlanden ontstond in de tweede helft van de 16e eeuw een conflict tussen de steden en hun landsheer, de koning van Spanje. Dit conflict, de Nederlandse Opstand, leidde uiteindelijk tot de vorming van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden.

- 2p **14** Leg uit:
- dat de Nederlandse Opstand gezien kan worden als een voorloper van de democratische revoluties van de achttiende eeuw en
 - welke bijzondere plaats in staatkundig opzicht de Republiek in die tijd innam.

Gebruik bron 9 en 10.

Tussen de argumenten van De las Casas en die van Rousseau bestaat een opmerkelijke overeenkomst wat betreft hun visie op de mens, maar er is een belangrijk verschil in bewijsvoering.

2p **15** Leg uit:

- wat deze overeenkomst is en
- wat dit verschil is.

Gebruik bron 10.

Deze opvattingen van Rousseau spelen een rol in de democratische revoluties van het einde van de achttiende eeuw.

3p **16** Noem

- een opvatting van Rousseau uit de bron en
- een democratische revolutie uit het einde van de achttiende eeuw en leg met een voorbeeld uit, dat de opvatting van Rousseau in die revolutie een rol kan hebben gespeeld.

Moderne Tijd

Voor het ontstaan van de Industriële Revolutie moest een land aan een aantal voorwaarden voldoen. Er moesten bijvoorbeeld voldoende grondstoffen, kapitaal, arbeid en afzetmarkten aanwezig zijn.

4p **17** Kies een land, en leg telkens met een historisch voorbeeld uit dat land uit, welk verband er bestond tussen:

- een afzetmarkt en de Industriële Revolutie in dat land,
- grondstoffen en de Industriële Revolutie in dat land,
- arbeid en de Industriële Revolutie in dat land en
- kapitaal en de Industriële Revolutie in dat land.

Gebruik bron 11.

In deze tekst van H.W. Tydeman komen twee opvattingen uit de negentiende-eeuwse discussie over de sociale kwestie naar voren:

- 1 De industrialisatie is de oorzaak van de sociale kwestie.
- 2 De industrialisatie zal leiden tot een grotere rol van de overheid.

4p **18** Toon dit aan door per opvatting:

- een argument te noemen om die opvatting te ondersteunen en
- aan te geven hoe die opvatting in de bron naar voren komt.

De volgende historische gebeurtenissen uit verschillende tijdvakken hebben te maken met het liberalisme in Nederland en staan in willekeurige volgorde:

- 1 De liberalen zijn in de tijd dat er een atoomoorlog dreigde trouwe aanhangers van de buitenlandse politiek van de Verenigde Staten.
- 2 Het liberale kamerlid Samuel van Houten zet met zijn Kinderwetje een eerste stap naar de oplossing van de sociale kwestie.
- 3 De nationaal-socialistische beweging (N.S.B.) keert zich fel tegen het individualisme van de liberalen.
- 4 Bij de verkiezing van Mark Rutte tot partijleider van de liberale VVD stemde bijna de helft van de leden via internet.
- 5 De grondwetherziening van Rudolf Thorbecke vormt een onderdeel van de emancipatie van de burgerij.
- 6 Het liberale kabinet van Cort van der Linden brengt tijdens de Eerste Wereldoorlog een grondwetherziening tot stand waardoor algemeen mannenkiesrecht mogelijk wordt.

- 2p **19** Zet deze zes historische gebeurtenissen in de juiste volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog bood de Britse regering de vrouwenbeweging het vrouwenkiesrecht aan, omdat door het karakter van de moderne oorlog steun van de vrouwen noodzakelijk was geworden.

- 3p **20** Leg dit uit door:
- aan te geven wat het karakter van de moderne oorlog was en
 - met een voorbeeld duidelijk te maken waarom steun van vrouwen noodzakelijk was.

Gebruik bron 12.

Drie uitspraken:

- 1 Deze foto is geschikt om een aspect van de nazidictatuur in Duitsland te laten zien.
- 2 Deze foto is niet geschikt voor dit doel, omdat deze foto geen betrouwbaar beeld geeft van de rechtspraak in nazi-Duitsland.
- 3 Deze foto is niet geschikt voor dit doel, omdat deze foto niet representatief is voor de rechtspraak in nazi-Duitsland.

- 6p **21** Ondersteun elke uitspraak, telkens met één argument.

Gebruik bron 13.

Na de Tweede Wereldoorlog is dit artikel door leden van de NSB gebruikt om te laten zien dat de NSB in het begin nog geen racistische organisatie was.

- 4p **22** Leg uit, telkens met een argument uit de tekst, dat dit artikel
- voor dit doel gebruikt kan worden, maar
 - ook een verklaring geeft voor de hulp van veel NSB-ers aan de jodenvervolging tijdens de bezetting.

Gebruik bron 14 en 15.

Uit deze bronnen blijkt dat er verschillende argumenten waren om de atoombom te gebruiken.

- 4p **23** Leg uit dat deze voor een deel voortvloeien uit de Tweede Wereldoorlog en voor een deel uit de Koude Oorlog. Doe dat door:
- per bron één argument te noemen voor het gebruik van de atoombom en
 - bij elk argument uit te leggen of dit voortvloeit uit de Tweede Wereldoorlog of uit de Koude Oorlog.

Een gevolg van de afloop van de Koude Oorlog was, dat er gedacht werd over de uitbreiding van het aantal leden van de Europese Unie.

- 2p **24** Leg dit uit.

In 1960 waren er in Nederland per honderd gezinnen ongeveer twintig geregistreerde televisietoestellen. In 1970 was dat aantal gegroeid tot tachtig televisietoestellen per honderd gezinnen.

Er bestond een verband tussen dit gegeven en

- de welvaartsontwikkeling en
 - sociaal-culturele veranderingsprocessen in Nederland.
- 4p **25** Leg bij elk van beide uit, wat het verband was met de groei van het aantal televisietoestellen.

Gebruik bron 16.

In de jaren zeventig van de twintigste eeuw is Amsterdam toneel van een ingrijpend sociaal-cultureel veranderingsproces.

- 2p **26** Leg uit, met een element uit de bron, om welk veranderingsproces het hier gaat.

Gebruik bron 17.

Stel: het antifascismecomité gebruikt deze tabel bij het overtuigen van hun tegenstanders.

- 2p **27** Leg uit hoe ze deze tabel kunnen gebruiken door:
- eerst met de tabel een conclusie over de samenstelling van de bevolking van Amsterdam in de periode 1598-1720 te trekken en
 - hiermee het affiche van het comité te ondersteunen.